

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
14(2), 91-112
Received: 02.02.2023 Accepted: 18.03.2023

Research Paper

Negation in Iranian Sign Language (Tehrani Variety)

Leila Fayazi

PhD Candidate in General Linguistics, Department of Linguistic, Faculty of literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
leilafayazi@rocketmail.com

Shahla Raghbdoust*

Associate Professor of Linguistics, Department of Linguistic, Faculty of literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
sraghbdoust@atu.ac.ir

Abstract

Iranian deaf people use sign language in their interactions. It is a natural language with its own grammar independent from language itself. The purpose of this research was to investigate the construction of negation in Iranian sign language (Tehrani variety). The research method was taken from the cross-linguistic researches done by Zashen et al. (2004 & 2006), which were conducted on 38 sign languages. 7 profound deaf adults that were fluent in Iranian sign language (Tehrani variety) were selected by using a purposive sampling method. An interpreter and a sign language consultant were present at all stages of the research. To collect the data, video recording and observation of the signers' language behaviors during the presentation of linguistic stimuli, as well as targeted observation of some films in Iranian sign language (Tehrani variety), were done. The data were entered into the ELAN software program for analysis. The data analysis showed that in Iranian sign language (Tehrani variety), negation marking could be seen in different forms both manually and non-manually. Non-manual negation was not mandatory and could include the whole clause (minus any topicalised constituents) or part/parts of a clause. The basic negators of the clause (manual negative particle) were NOT, NO, NONE, NEVER, and NOT-EXIST. A lot of negation cliticisation were observed.

Keywords: Sign Language, Iranian Sign Language (Tehrani Variety), Negation, Deaf People, Negative Particle, Manual Negation, Non-Manual Negation

Introduction

Iranian deaf people use sign language in their interactions. It is a natural language with its own grammar independent from language itself. Unfortunately, there are not enough documents about the history of sign language in Iran. This sign language was called "Farsi sign language" in the not-so-distant past, but it seemed that "Iranian sign language" was currently used more by the deaf community of Iran. Recently, Gitti (2022) has introduced the word "Asharani" to the Iranian deaf community. The purpose of this study was to investigate the construction of negation in Iranian sign language (Tehrani variety).

Materials and Method

This research was descriptive from the perspective of data analysis and qualitative dealing with a case study. The outline of this research was taken from the cross-linguistic researches done by Zashen and her colleagues (2004 & 2006). These researches were conducted about sign languages around the world at the Max Planck Institute in the Netherlands.

*Corresponding author

The participants of this research, who were selected based on the purposeful sampling method, included 7 congenitally profoundly deaf adults (4 women and 3 men) living in Tehran, who had hearing aids and were in the age range of 35-40 years. Except for 1 person, who was a student, the rest of them were working. All of them were literate with a diploma to Ph.D. students in linguistics, had been exposed to sign language from an early age, and daily used Iranian sign language (Tehrani variety) in the family and different social environments. All of these subjects had the ability to understand the spoken Persian language and express it in writing. A translator was present in all stages of data collection. An Iranian sign language researcher worked as a consultant in this research. The main method of data collection in this research was "observation". To collect the data, first, video recording and observation of the signers' linguistic behaviors were done during presenting the linguistic stimuli (a list of linguistic forms in the form of sentences, words, and pictures). Also, a targeted observation of videos in Iranian sign language (Tehrani variety) that could be found in virtual social media, such as Telegram and Instagram, was carried out to obtain more spontaneous data. In total, about 354 minutes of videos showing Iranian Sign Language (Tehrani variety) were obtained for analysis. Then, the data were entered into the ELAN software program for more detailed description, interpretation, and analysis.

Discussion of Results and Conclusion

The research data showed that in Iranian sign language (Tehrani variety), negation marking could be seen in different forms both manually and non-manually. Non-manual negation was not mandatory in Iranian sign language and could include the whole clause (minus any topicalised constituents) or part/parts of a clause. Specific rules that indicated when non-manual negation had to be used alongside manual negation were not observed in this research, except when negating the emphasizing that non-manual negation acted as an integral part of manual negation and played the role of strengthening negation of a negative sentence or showed a special case by moving the head as a sign of negation and giving a simple negative answer of one word while negation alone was enough. Negation was done at the level of a clause (sentence) via manual negative gestures. These main negative clauses were NOT, NO, NONE, NEVER, and NOT-EXIST. The negators were all placed at the end of the clause after the predicate (S-O-V (Neg)), except in cases where they replaced the negative verb at the end of the clause to cause its negation. On the other hand, it was observed that the negation morpheme together with the predicate sign could create a structure, in which the negation morpheme always occurred after the predicate. Hence, the negation morpheme could be an affix or a clitic. According to the research data, the frequency of negation cliticisation was high in the Iranian sign language, while the main negator of the clause including NOT could be often cliticising according to the previous sign. Other types of irregular negations (simultaneous negation and negative suppletion) could be also seen in this sign language with less frequency.

This research was able to describe and document part of the grammar used by Iranian deaf people, who lived in Tehran, along with the few linguistic researches on Iranian sign language, and validate its naturalness and grammar (in Negation category). It seems that strengthening of sign language linguistics and subsequently the practical dimensions of such researches for language planning, compilation of textbooks and sign language teaching, implementation of linguistic research, and presentation or explanation of linguistic theories, etc. is of particular importance.

References

- Antzakas, K. (2006). The use of negative head movements in Greek sign language. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 258-269). Nijmegen: Ishara Press.
- Anvari, H., and Ahmadi Givi, H. (2005). *Persian Grammar*. Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Anvari, H. (2002). *Farhang Bozor Sokhon* (Volume 8). Tehran: Sokhn. [In Persian]
- Berthiaume, R., and Rinfret, J. (2000). *Irregular Negatives in Quebec Sign Language (LSQ)*. Ms. Thesis, University of quebec in montreal.
- Croft, W. (1991). The evolution of negation. *Linguistics* 27, 1-27.
- Dahl, Ö. (1979). typology of sentence negation. *Linguistics* 17, 79-106.
- Fischer, S. (2006). Questions and negation in American Sign Language. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 165-197). Nijmegen: Ishara Press
- Fischer, S., and Van der Hulst, H. (2003). *Sign language structures*, The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education. Oxford University Press. 336-349.
- Guity, A. (2018). *What does Bflap in ZEI Mean?* PhD Dissertation. Gallaudet University.
- Guity, A. (2021). *Reflections on the names of the sign language of Iran, and a proposal*. *Academic vlogs and blogs about sign language and Deaf Studies research*. <https://acadeafic.org/2021/02/11/sign-language-of-iran/>
- Guity, A., and Siavoshi, S. (2020). *The Deaf*. Tehran: Nevisesh Parsi. [In Persian]
- Hendriks, B. (2008). *Negation in Jordanian Sign Language: A cross-linguistic perspective*. P. Perniss, O. Pfau and Steinbach (ed). In the series Hyperlink "<https://www.degruyter.com/serial/tilsm-b/html>" Trends in Linguistics. Studies and Monographs . Vol: 188. 1-24. <https://doi.org/10.1515/9783110198850.103>.
- Homeida, M. (2015). *The Negligence of Deaf Community Sign Language among the Hearing Community*. MA thesis. SUST University.
- Kabiri, K. (2013). *A Linguistic Investigation into Tense in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Shiraz University. [In Persian]

- Karimi Alavije, S. (2016). *Indirectness in Iranian Sign Language*, Master's Thesis, Al-Zahra University. [In Persian]
- Lian, A. (2015). *Language Evolution and Developmental Impairments*. London: Macmillan Publishers Ltd.
- Mahiarifar, E. (2007). *A Linguistic Investigation into Verbs Group in Persian Sign Language*, Master's thesis, Shiraz University. [In Persian]
- Morgan, M.W. (2006). *Interrogatives and Negatives in Japanese Sign Language*. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign languages* (pp. 91-127). Nijmegen: Ishara Press.
- Oomen, M., and Pfau, R. (2017). Signing NOT (or not): A typological perspective on standard negation in Sign Language of the Netherlands. *Linguistic Typology* 21(1), 1-51.
- Rezaee, V., and Azadmanesh, M. (2017). A typological approach to negation in Persian: semantic map. *Comparative Linguistics Research* 8(15), 56-65. Doi: 10.22084/RJHLL.2017.5427.1323. [In Persian]
- Roshan, B., and Bagheri, S. (2012). Does every Persian positive sentence have a negative counterpart? *Adab Pazhuhi* 25, 177-161. <http://ensani.ir/fa/article/328483/>. [In Persian]
- Sanjabi, A., Behmanesh, A., Guity, A., Watkins, M., Siyavoshi, S., and Hochgesang, J. (2016). Zaban Eshareh Irani (ZEI) and Its Fingerspelling System. *Sign Language Studies* 16, 500-534.
- Savolainen, L. (2006). Interrogatives and negatives in Finnish Sign Language: An overview. In U. Zeshan (Ed.). *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 178-190). Nijmegen: Ishara Press.
- Schuit, J. (2013). *Typological Aspects of Inuit Sign Language*, PhD dissertation, University of Amsterdam.
- Shaghghi, V. (2002). Negation Prefix in Persian language. *Special issue of Farhangistan* 4(20), 85-96. [In Persian]
- Sharafzadeh, M. H. (2005). *A Linguistic Investigation into the Signs in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Shiraz University. [In Persian]
- Siavoshi, S. (2004). *A look at Construction of Signs and Their Coexistence in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Allameh Tabatabai University. [In Persian]
- Soleimanbeigi, F. (2017). *The Representation of Word Formation Process in Iranian Sign Language*, Master's Thesis, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran. [In Persian]
- Tabibzadeh, O. (2013). *Persian grammar (based on the theory of self-governing groups in the grammar dependency)*. Tehran: Nashre markaz. [In Persian]
- Tabiee, M. (2012). *The Survey of Tense and Aspect in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Ferdowsi University. [In Persian]
- Tang, G. (2006). Questions and Negation in Hong Kong Sign Language. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* (pp. 198-224). Nijmegen: Ishara Press.
- Van Herreweghe, M., and Vermeerbergen, M. (2006). Interrogatives and negatives in Flemish Sign. In U. Zeshan (Ed.). *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 225-257). Nijmegen: Ishara Press.
- Veditz, G. (1913). Preservation of the Sign Language, SPEECH in pseudo-coding of ASL. http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/boneill/index_files/veditz.html
- Zeshan, U., and Palfreyman, N. (2017). Typology of Sign Languages. In A.Y. Aikhenvald & R. M.W. Dixon (Eds.), *The Cambridge Handbook of Linguistic Typology* (pp. 178-216). Cambridge: Cambridge University Press.
- Zeshan, U. (2004). Hands, Head, and Face: Negative Constructions in Sign Languages. *Linguistic Typology* 8, 1-58.
- Zeshan, U. (2006). *Negative and Interrogative Constructions in Sign Languages: A Case Study in Sign Language Typology*. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* (pp. 28-68). Nijmegen: Ishara Press.

مقاله پژوهشی

نفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی)

*لیلا فیاضی

**شهرلا رقیب دوست

چکیده

ناشنوایان ایرانی از زبان اشاره‌ای در تعاملات خود استفاده می‌کنند که زبانی طبیعی با دستور زبان خاص خود و مستقل از زبان فارسی است. هدف این پژوهش بررسی ساخت نفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) است. روش پژوهش برگرفته از پژوهش‌های بین‌زبانی **زشن** (2006, 2004) است که درباره ۳۸ زبان اشاره انجام شده‌اند. ۷ بزرگسال ناشنوای عمیق مسلط به زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. یک مترجم و مشاور زبان اشاره در تمام مراحل پژوهش حضور داشت. برای جمع‌آوری داده، ضبط ویدئویی و مشاهده رفتارهای زبانی اشاره‌گران هنگام ارائه محرک‌های زبانی و همچنین مشاهده هدفمند فیلم‌هایی به زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) صورت گرفت. داده‌ها برای بررسی وارد برنامه نرم‌افزاری ELAN شدند. تحلیل داده‌ها نشان داد که در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی)، نشانه‌گذاری نفی هم به صورت دستی و هم غیردستی در شکل‌های مختلف قابل مشاهده است. نفی غیردستی اجباری نیست و از نظر سیطره می‌تواند کل بند (منهای بخش مبتداسازی شده) یا بخش/بخش‌هایی از یک بند را دربرگیرد. منفی‌سازهای اصلی بند (ادات نفی دستی) عبارت‌اند از: نه (NOT)، نه (NO)، هیچ (NONE)، نه (اصلاً، به‌هیچ‌وجه و ... (NEVER) و نه وجودی (NOT-EXIST). واژه‌بست‌سازی ادات نفی فراوان مشاهده شد.

کلیدواژه‌ها: زبان اشاره، زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی)، نفی، ناشنوایان، ادات نفی، نفی دستی، نفی غیردستی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

بررسی زبان در طول تاریخ فرهنگ و دانش بشری همواره مهم و مورد توجه پژوهشگران بوده است. در عصر حاضر نیز تجزیه و تحلیل نظری و کاربردی زبان بیش از پیش گسترش یافته و در عمق بخشیدن به دانش انسانی مؤثر بوده است. به عقیده لیان^۱ (2015:232) زبان می‌تواند یک توانایی مستقل و انتزاعی برای بازنمایی و ارجاع نمادین و ارتباط در نظر گرفته شود. ارجاع نمادین، به‌عنوان یکی از ویژگی‌های جهانی زبان، به استفاده پیچیده از نشانه‌ها در گفتار و دیگر اشکال ارتباط نمادین گفته می‌شود که به کاربرد اندام‌های تولیدی خاصی وابسته نیستند. در واقع، نمادهای زبانی می‌توانند هم در کاربرد نشانه‌های آوایی-شنیداری و هم نشانه‌های دستی وجود داشته باشند. همچنین، این نمادها ممکن است با دیگر انواع نشانه‌های ارتباطی (مانند نشانه‌های لمسی-حرکتی/جنبشی^۲) تکامل یافته باشند. از این منظر، می‌توان زبان را توانایی کلی مستقلی در نظر گرفت که با اندام‌های تولیدی^۳ مختلفی نشان داده می‌شود و هم زبان گفتاری و هم زبان اشاره (و حتی زبان مبتنی بر لمس) را دربرمی‌گیرد.

انجمن ناشنویان کانادا (The Canadian Association of the Deaf (CAD), 2015)، ناشنوایی را از نظر پزشکی/شنوایی‌شناسی با میزان از دست‌دادن شنوایی عملکردی و وابستگی به ارتباطات دیداری تعریف می‌کند و تعریف ارائه‌شده توسط دانشگاه گلدوت در ایالات متحده را می‌پذیرد: «هر کسی که نمی‌تواند گفتار را (با یا بدون سمعک یا سایر شنیدافزارها) با به‌کارگیری صدا به‌تنهایی درک کند (یعنی بدون نشانه‌های دیداری مانند لب‌خوانی، گفتارخوانی و خواندن و نوشتن) ناشنوا است»^۴. در هر نقطه‌ای از جهان که ناشنویان گرد هم جمع شده‌اند و جامعه‌ای را تشکیل داده‌اند، زبان‌های اشاره به‌طور طبیعی پدید آمده‌اند و به ابزار اولیه‌ی ارتباط برای جامعه‌ی ناشنوایی که از زبان اشاره استفاده کرده‌اند، تبدیل شده‌اند (Zeshan, 2004: 2) و بر این مبنا تعاریف جامعه‌شناختی/فرهنگی از ناشنوایی ارائه شده است. ویتز^۵ (1913) در مقاله خود با نام «حفظ زبان اشاره» بیان کرد که زبان اشاره زبانی است که از ارتباطات دستی و زبان بدن برای انتقال معنا استفاده می‌کند. برخلاف الگوهای اکوستیکی منتقل شده به‌صورت صوتی در گفتار، زبان اشاره ترکیب همزمان اشکال دست، جهت‌گیری و حرکت دست‌ها، بازوها یا بدن، و حالات چهره برای بیان روان افکار گوینده می‌باشد (Homeida, 2015:18). زبان اشاره به اشخاص ناشنوا فرصت می‌دهد که مقاصد خود را به‌طور کامل به هر گونه‌ای که با زبان گفتاری برایشان میسر نیست، بیان کنند. زبان‌های اشاره، همچون زبان‌های گفتاری معنی‌دار و دارای کلیه‌ی مشخصه‌های اساسی زبانی مانند واج‌شناسی، ساختواره و نحو هستند (Fischer & Van der Hulst, 2003:328). همه‌ی زبان‌های اشاره از اشاره‌های دستی و ویژگی‌های غیردستی، حالات چهره و شکل سر و بدن، برای ارائه واژه‌ها و مفاهیم عینی و انتزاعی استفاده می‌کنند که معمولاً با چشم قابل درک هستند. حرکات مربوط به اشاره‌ها در یک «فضای اشاره‌ای»^۶ شامل فضای جلوی بدن از سر تا کمر و دو طرف بدن تولید می‌شود (Zeshan & Palfreyman, 2017:5). اشاره‌های دستی در هر زبان اشاره پنج نوع اطلاعات را به‌طور همزمان لازم دارند تا از هم متمایز شوند و مؤلفه‌ها یا اجزای تشکیل‌دهنده آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. جایگاه تولید اشاره در روی بدن^۷

۲. شکل یا ترکیب‌بندی دست‌ها^۸

۳. حرکت اجراشده با دست‌ها^۹

۴. جهت‌گیری فضایی دست‌ها نسبت به یکدیگر و نسبت به بدن^۱

¹ A. Lian

² tactual-kinesthetic signs

³ articulatory organs

⁴ <https://cad.ca/issues-positions/definition-of-deaf/>

⁵ Veditz

⁶ sign space

⁷ Tabula (tab)

⁸ designator (dez)

⁹ signation (sig)

۵. علائم غیردستی^۲ یا حالات چهره^۳ (گیتی و سیاوشی، ۱۳۹۹: ۱۱۵)

برابر بررسی‌های به‌عمل‌آمده، در ایران تقریباً از هر ۱۰۰۰ تولدی که اتفاق می‌افتد، ۲٫۷ درصد نوزادان کم‌شنوا هستند و در همه گروه‌های سنی شیوع ناشنوایی و کم‌شنوایی در کشور ۵٫۳ درصد است.^۴ از این رو، ناشنویان ایرانی جمعیت درخور ملاحظه‌ای از کشور را دربرمی‌گیرند و تعداد درخور توجهی از یک اقلیت زبانی را تشکیل می‌دهند که از یک نظام ارتباطی با نشانه‌های قراردادی اشاره‌ای استفاده می‌کنند. متأسفانه اسناد کافی درباره تاریخ زبان اشاره در ایران وجود ندارد. با این وجود، معدود پژوهش‌های زبان‌شناختی درباره زبان اشاره ناشنویان ایرانی (برای مثال، سیاوشی، ۱۳۸۴؛ شرف‌زاده، ۱۳۸۴؛ مهباری‌فر، ۱۳۸۶؛ کبیری، ۱۳۹۲؛ طبیعی، ۱۳۹۴؛ کریمی علویجه، ۱۳۹۴؛ سلیمان‌بیگی، ۱۳۹۶؛ Sanjabi et al., 2016; Guity, 2021) نشان می‌دهند که این زبان اشاره نیز زبانی طبیعی و قراردادی است، همچون دیگر زبان‌های طبیعی دارای قواعد منحصر به خود است و تمامی نیازهای ارتباطی گویشوران را برطرف می‌کند. این زبان اشاره در گذشته‌ای نه چندان دور «زبان اشاره فارسی»^۵ خوانده می‌شد؛ اما به نظر می‌رسد که در حال حاضر «زبان اشاره ایرانی»^۶ توسط جامعه ناشنویان ایران بیشتر به کار می‌رود. اخیراً نیز گیتی (2021) واژه «اشارانی» را برای این زبان پیشنهاد کرده است. در این مقاله هر جا که از زبان اشاره ایرانی یاد می‌شود مقصود گونه تهرانی است مگر آنکه در متن مشخص شود.

این پژوهش با هدف بررسی توصیفی ساخت نفی در زبان اشاره ناشنویان ایرانی (گونه تهرانی) انجام شده است. روشن و باقری (۱۳۹۲: ۱۶۲) می‌گویند نفی پدیده‌ای شناختی، ذهنی و زبانی و دارای مفهومی پیچیده است که به صورت‌های گوناگون در زبان‌های مختلف بیان می‌شود و نقش اساسی در تفکر انسان دارد. فرهنگ‌نویسان و زبان‌شناسان از دیدگاه‌های متفاوتی به مقوله نفی نگریسته و آن را تعریف کرده‌اند. نفی معادل انکار وجود یا حقیقتی است که می‌تواند برای بیان نبودن چیزی و نیز پذیرفتن یا رد چیزی به کار رود (انوری، ۱۳۸۱: ۷۹۰۵، جلد ۸). همچنین، مفهوم نفی کاربردهای متنوعی در زبان دارد، به طوری که گاه برای مشخص ساختن مفاهیم مهم، گاه برای بیان اخطار و هشدار و گاه برای صدور دستورالعمل به کار می‌رود (شقایقی، ۱۳۸۱: ۸۷). در گفتار و نوشتار رسمی نیز گاهی ساخت‌های نفی برای بیان نقش‌های عدم مالکیت و عدم وقوع به کار می‌روند (رضایی و آزادمنش، ۱۳۹۷: ۶۶). زبان‌شناسان معتقدند که در هر زبانی، ابزاری برای منفی کردن بندهای مثبت وجود دارد (Croft, 1991:2 & Dahl, 1979:79)، و روش منفی‌ساختن در سطوح مختلف جمله، واژه و تکواژ در هر زبان از جمله زبان‌های اشاره، ویژگی‌های خاص خود را دارد.

در یک مجموعه پروژه‌های بین‌زبانی (Zeshan, 2004, 2006)، داده‌هایی از بیش از ۳۸ زبان اشاره از سراسر جهان برای توصیف انواع راهبردهای اصلی نفی گردآوری و بررسی شدند. نتایج نشان داد که زبان‌های اشاره از نشانگرهای دستی و غیردستی برای بیان نفی در بندها استفاده می‌کنند. نشانگرهای دستی نفی، اشاره‌هایی هستند که با دست بیان می‌شوند و ادات^۷ نفی^۸ (نه)، قیدواره‌های^۹ منفی (هرگز)، تکمیل-کننده‌های^{۱۰} منفی (هنوز نه)، افعال وجهی منفی (مانند نمی‌توانم، نمی‌خواهم) و هیچ‌واژه‌ها^{۱۱} (برای مثال هیچ‌چیز، هیچ‌کس) را دربرمی‌گیرند. ادات نفی مستقل، نشانه راهبرد غالب زبان‌های اشاره برای بیان نفی هستند. با این همه، در بیشتر زبان‌های اشاره نمونه‌هایی از نفی به شکل واژه‌بست‌سازی^{۱۲} و نندسازی^{۱۱} یا تغییرات داخلی یک اشاره (نفی همزمان) نیز وجود دارد (Zeshan, 2004:1). در زبان اشاره

¹ orientation

² non-manual Signals

³ facial expressions

^۴ مصاحبه ایسنا با افشین استوار- رییس مرکز مدیریت بیماری‌های غیرواگیر وزارت بهداشت- در نشست خبری روز جهانی شنوایی، ۱۳۹۹/۱۲/۱۳

⁵ Persian sign language

⁶ Iranian sign language

⁷ particle

⁸ adverbials

⁹ completives

¹⁰ n-words

¹¹ cliticisation

¹² affixin

هنگ کنگ (Tang, 2006:219) و زبان اشاره اینویت^۱ (Schuitt, 2013:50) نشان داده شده است که حضور یک اشاره منفی دستی برای منفی-کردن یک بند ضروری است و اشاره‌های منفی غیردستی فقط این گونه اشاره‌ها را همراهی می‌کنند. در مقابل، زبان‌های اشاره‌ای وجود دارند که امکان نفی یک گزاره در آن‌ها تنها با استفاده از اشاره‌های غیردستی مثل حرکت سر به عقب یا طرفین، فراهم می‌شود. زبان اشاره آمریکایی و زبان اشاره آلمانی از این دسته‌اند (Oomen & Pfau, 2017:5). در این میان هستند زبان‌های اشاره‌ای که در حالتی بینابینی از هر دو اشاره‌های منفی دستی و غیردستی برای نفی بند استفاده می‌کنند (Zeshan & Palfreyman, 2017:12).

در برخی مطالعات روی زبان اشاره ایرانی، مطالبی مرتبط با چگونگی ساخت نفی در این زبان آمده است. شرف‌زاده (۱۳۸۴: ۸۲) از تکواژ منفی ساز «نه» به عنوان یک تکواژ آزاد پرسامد برای منفی کردن یاد می‌کند و بیان می‌دارد که این تکواژ برای منفی کردن فعل و بعد از آن قرار می‌گیرد، در حالی که برای منفی کردن قیدی مانند «باید» پیش از آن اجرا می‌شود. در مقابل، سیاوشی (۱۳۸۴) گیتی و سیاوشی (۱۳۹۹) معتقد است منفی ساختن فعل در زبان اشاره ایرانی به صورت و ندادن افزایشی صورت می‌گیرد. او می‌نویسد که افعال در زبان اشاره ایرانی با افزوده شدن یک اشاره وابسته (اشاره‌ای که جز به صورت پیوسته با اشاره دیگر نمی‌آید) منفی می‌شوند. این اشاره که اشاره منفی است با حرکت مچ دست به سمت بالا تولید می‌شود که برخلاف افعال فارسی که تکواژ منفی ساز قبل از فعل می‌آید، در زبان اشاره ایرانی این نشانگر پس از تولید اشاره فعل و در همان محل تولید اشاره فعل ادا می‌شود. گیتی (2018:74) این شکل از حرکت دست را “Bflapdown” نام گذاری می‌کند که در نشان دادن جمله‌های وجودی و مالکیت منفی، فعل وجهی و کمکی منفی کاربرد دارد. همچنین، در زبان اشاره ایرانی، عضو سر اندام اصلی تولید اشارات «بله (آره)» و «خیر (نه)» است. اشاره «نه/خیر» به صورت منفرد، بیشتر با حرکت سر و بالا رفتن ابرو تولید می‌شود. حرکت سر به دو طرف هم برای منفی سازی جمله می‌تواند به کار رود. مشاهده شده است که در بسیاری از جملات منفی، اشاره دستی که مفهوم نفی داشته باشد، وجود ندارد و جمله فقط با حرکت سر منفی می‌شود. در مجموع می‌توان گفت پژوهشی که به صورت مستقل و کامل مقوله نفی را در زبان اشاره ایرانی بررسی و توصیف کرده باشد، تاکنون صورت نگرفته است، در حالی که تحلیل زبان‌شناختی جنبه‌های مختلف زبان‌های اشاره برای تفهیم و تفاهم متقابل، هماهنگی ارتباطی بین ناشنویان، معلمان و مترجمان زبان اشاره در استفاده از اشارات، آموزش زبان اشاره، تدوین برنامه‌ها و کتاب‌های آموزشی، اجرای پژوهش‌های زبانی و ارائه یا تبیین نظریه‌های زبانی و غیره یک ضرورت است. افزون بر آن، سابقه دو دهه کار یکی از نگارندگان به عنوان گفتاردرمانگر در مدارس ویژه ناشنویان با این نگرش همراه بود که پیچیدگی مسائل آموزش ناشنویان، حاکم بودن نگرش‌های نادرست در محافل آموزشی، مشکلات دانش‌آموزان ناشنوا در یادگیری زبان فارسی (گفتاری و نوشتاری)، نبودن محتوا و اطلاعات مناسب در آموزش زبان اشاره به ناشنویان، معلمان و غیره را می‌توان به کمبود پژوهش در این حوزه نسبت داد. از این رو، در پژوهش پیش‌رو این هدف پی گرفته شده است که هماهنگی با پژوهش‌های بین‌زبانی زشن (2004) مقوله نفی در زبان اشاره ناشنویان ایرانی (گونه تهرانی) مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۲. روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف، بنیادی-کاربردی، از منظر چگونگی تحلیل داده‌ها توصیفی و از نوع کیفی و بررسی، موردی است. طرح کلی این پژوهش برگرفته از پژوهش‌های بین‌زبانی زشن (2006, 2004) است که در انستیتو مکس پلانک هلند درباره زبان‌های اشاره در سراسر دنیا انجام شده‌اند.

جامعه این پژوهش بزرگسالان ناشنوی ساکن در شهر تهران بودند که از زبان اشاره ایرانی به طور روزانه استفاده می‌کردند. شرکت کنندگان این پژوهش، براساس روش نمونه‌گیری هدفمند، شامل ۷ بزرگسال ناشنوی عمیق دارای سمعک (۴ زن و ۳ مرد) بودند در

¹ Inuit Sign Language

رده سنی ۴۰-۳۵ سال و همگی باسواد (مقطع دیپلم تا دانشجوی دکتری زبان‌شناسی) بودند و از انجمن‌ها و کانون‌های ناشنوایان شهر تهران برای شرکت در این پژوهش معرفی و داوطلبانه حاضر به مشارکت شده بودند. همه این افراد ناشنوا به دنیا آمده و از سنین پایین در معرض زبان اشاره قرار گرفته بودند و تسلط کامل به زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) داشتند و در ارتباطات خود از آن استفاده می‌کردند. همچنین، در خانواده ۵ نفر از آن‌ها فرد یا افراد ناشنوی دیگری وجود داشت و ۶ نفر از آن‌ها در مدارس استثنایی ویژه ناشنوایان تحصیل کرده بودند. همه این آزمودنی‌ها توانایی درک زبان فارسی گفتاری و درک و بیان نوشتاری را داشتند؛ اما به دلیل عدم وضوح کلامی بیشتر شرکت‌کنندگان، برای پژوهشگر ارتباط کلامی کامل تنها با ۲ نفر از آن‌ها بدون حضور مترجم امکان‌پذیر بود.

روش اصلی گردآوری داده‌های مربوط به مقوله نفی زبان اشاره ایرانی «مشاهده» بود. داده‌ها با استفاده از این روش به دو شکل گردآوری شدند: الف- مشاهده ارتباطات و تعاملات آزمودنی‌ها. به این منظور، محرک‌هایی به صورت فهرستی از صورت‌های زبانی در قالب جمله و واژه، و تصاویر به آن‌ها نشان داده می‌شد و آن‌ها باید مفهوم آن تصاویر و صورت‌های نوشتاری را به زبان اشاره ایرانی بیان می‌کردند. از آزمودنی‌ها در ۱-۲ جلسه با دوربین تلفن همراه و آپد ایل ۶ فیلمبرداری انجام شد. همچنین، به منظور تعامل بهتر و اطمینان از درک درست دستورالعمل‌ها برای گردآوری داده‌ها، از یک مترجم زبان اشاره در این جلسه‌ها استفاده شد.

برای گردآوری محرک‌های زبانی (جمله و واژه)، نگارنده از منابعی مانند پژوهش **زشن** (2004)، کتاب‌های دستور زبان فارسی (مانند **انوری و گیوی** (۱۳۸۴) و **طیب زاده** (۱۳۹۳)) و مقالاتی که درباره ساخت نفی در زبان فارسی نوشته شده‌اند، استفاده کرده است. داده‌های زبانی گردآوری شده، با توجه به نکاتی که در پژوهش **زشن** (2004) مطرح شده است و همچنین، معیارهایی که در کتاب‌های دستور زبان فارسی برای ساخت نفی در نظر گرفته شده‌اند، انتخاب و دسته‌بندی شدند. عینی و ملموس بودن جمله‌ها و کلمه‌ها در حد امکان از نظر دور نماند. در نهایت، ۱۱۵ جمله و ۲۳ واژه به‌عنوان محرک‌های زبانی پژوهش انتخاب شدند. برای گردآوری محرک‌های تصویری، نگارنده از مجموعه کتاب‌های زبان آموزی و جمله‌سازی و نگارش، ویژه دانش آموزان ناشنوا در مقطع ابتدایی، سازمان آموزش و پرورش استثنایی استفاده کرده است. در انتخاب تصویرها انواع ساخت‌های نفی در زبان فارسی؛ مانند جمله‌های ساده و مرکب منفی دارای افعال ساده، افعال پیشوندی، افعال مرکب، فعل‌های کمکی، نفی همپایه، نفی تأکیدی، نفی وجود، کمیت‌نماهای منفی مدنظر قرار گرفتند. در نهایت، تعداد ۱۰۹ تصویر به‌عنوان محرک‌های تصویری پژوهش انتخاب شدند. وضوح تصاویر برای نشان دادن مفهوم نفی، بسیار بالا و توسط متخصصان ناشنوا در سازمان استثنایی کشور، ساده، ملموس و گویا بودنشان برای دانش آموزان ناشنوا تأیید شده است.

مشاهده فیلم‌هایی درباره موضوعات مختلف به زبان اشاره ایرانی که به‌منظور اطمینان از صحت داده‌ها و دستیابی به داده‌های خودانگیزه بیشتر، در این پژوهش استفاده شد. این فیلم‌ها همراه با زیرنویس یا بازگویی گفتاری بودند و در رسانه‌های اجتماعی مجازی مانند تلگرام و اینستاگرام یافت می‌شوند. در این پژوهش لازم بود از فرد/افرادی که زبان‌شناس زبان اشاره باشند، و/یا زبان اشاره محیط خود را بسیار خوب بدانند و/یا با اشاره‌گران بسیار ماهر همکاری داشته‌اند، کمک و مشورت گرفته شود. بنابراین، دو مشاور در همه مراحل اجرای پژوهش نگارنده را یاری کردند.

در مجموع حدود ۳۵۴ دقیقه فیلم از زبان اشاره ایرانی برای تجزیه و تحلیل به دست آمد. این داده‌های برای تفسیر و بررسی دقیق‌تر وارد برنامه نرم‌افزاری ELAN^۱ شدند. این نرم‌افزار در موسسه روان‌شناسی زبان مکس پلانک با هدف پی‌ریزی پایه‌ای دقیق برای حاشیه‌نویسی، نشانه‌گذاری و بهره‌برداری از داده‌های ضبط‌شده چندرسانه‌ای طراحی و ساخته شده است.

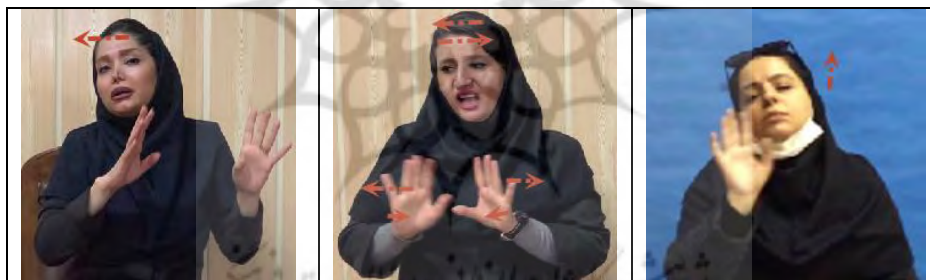
۳. یافته‌ها

داده‌های پژوهش نشان داد که در زبان اشاره ایرانی، نشانه‌گذاری نفی هم به صورت دستی و هم غیردستی در شکل‌های مختلف قابل مشاهده است. انواع اشکال نفی غیردستی و دستی و چگونگی منفی کردن یک بند توسط این اشکال در ادامه توصیف خواهند شد. لازم به توضیح است که در نمونه‌ها آنچه به اشاره بیان شده است به صورت مورب‌نویسی^۱ و برجسته‌نویسی^۲ نگارش شده است. شروع و پایان نفی غیردستی (ن.غ.د) و نفی دستی (ن.د) از طریق کشیدن خطی در بالای هر بند اشاره نمایش داده شده‌اند. شخص و شمار ضمیرها با حروف اختصاری؛ مانند (ا.ش.م) به معنای اول شخص مفرد، داخل پرانتز قرار گرفته‌اند که با مشخصه‌های دستی یا غیردستی این ضمیرها می‌توانند نشان داده شوند.

۳-۱. شکل‌های نفی

۳-۱-۱. نفی غیردستی

انواعی از حرکات سر و حالات چهره به عنوان نفی غیردستی در ساخت‌های منفی در زبان اشاره ایرانی کاربرد دارند. حرکات سر مشاهده شده در زبان اشاره ایرانی، همانند بسیاری از دیگر زبان‌های اشاره، شامل الف. حرکت سر به عقب، ب. حرکت سر به طرفین به صورت تکرار شونده و ج. برگرداندن سر به یک سمت می‌شود. بیشترین فراوانی مربوط به حرکت سر به عقب و کمترین فراوانی مربوط به حرکت سر به یک طرف است. دامنه و مدت حرکات سر ممکن است از اشاره‌گری به اشاره‌گر دیگر متفاوت است. هم تفاوت‌های فردی وجود دارد و هم تفاوت‌هایی که از بیان قوی‌تر یا ضعیف‌تر نفی ناشی می‌شوند (Antzakas, 2006: 261). در شکل (۱) این حرکات سر نشان داده شده‌اند.

ب الف ج

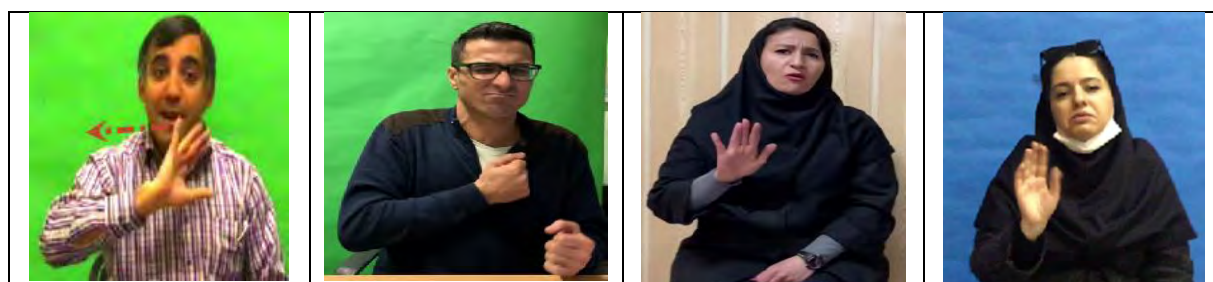
شکل ۱- الف- حرکت سر به عقب، ب- حرکت سر به طرفین، ج- حرکت سر به یک طرف

Fig 1- a. backward head tilt, b. side-to-side headshake, and c. one side headshake

از بین حالات چهره توصیف شده هنگام نفی در زبان‌های اشاره، الف- کشیده شدن گوشه‌های دهان (لب‌ها) به سمت پایین (آویزان بودن لب‌ها)، ب- به هم کشیده شدن ابروها (اخم کردن) و ج- بالارفتن ابروها و باز شدن چشم‌ها در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) مشاهده می‌شوند، لازم به توضیح است امکان رخ دادن همزمان حرکات سر و حالات چهره با یکدیگر هم وجود دارد (شکل ۲). برخی از اشاره‌کننده-گان از حالات چهره بسیار برجسته استفاده می‌کنند، برخی دیگر بسیار ظریف‌تر هستند. حالات چهره همراه با نفی را می‌توان در یک پیوستار از قوی به ضعیف یافت (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2006:244).

1 italic

2 bold

الف ب ج د

شکل ۲- الف- کشیده شدن گوشه‌های دهان (لب‌ها) به سمت پایین، ب- به هم کشیده شدن ابروها (اخم کردن)، ج- هر دو مورد الف و ب با هم و ج- بالا رفتن ابروها و باز شدن چشم‌ها

Fig 2- a. Corners of the mouth down, b. Lowered brows, c. both a & c, d. Raising the eyebrows and opening the eyes

علاوه بر این‌ها، همان‌طور که در شکل (۳) نشان داده شده است، نوعی دیگری از اشاره‌های غیردستی در نشانه‌گذاری نفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) به کار می‌رود که البته چندان رایج نیست. در این حالت چهره، گونه‌های باد کرده برای اجرای ایمای دهانی همراه با فوت کردن هوا دیده می‌شود که با نفی دستی با شکل گرد یا O و حرکت چرخه‌ای همراه است که «عدم وجود» (نبودن، نداشتن) را نشان می‌دهند.

شکل ۳- گونه‌های باد کرده برای اجرای نوعی ایمای دهانی همراه با فوت کردن هوا
Fig 3- Inflated cheeks to perform a kind of mouth gesture with blowing air

در مشاهدات پژوهشگر از داده‌ها نفی غیردستی نشان داد که در زبان اشاره ایرانی اجباری نیست و در بیشتر موارد هیچ‌گونه تغییری در درک مفهوم بند در غیاب نفی غیردستی به وجود نمی‌آید و نفی دستی برای انتقال معنا کافی است. از سویی دیگر، طبق نظر دو پژوهشگر ناشنوا در پاسخ به پرسشنامه نفی و مشاوران پژوهش، این امکان وجود دارد که در برخی بافت‌ها مانند پاسخ منفی به یک پرسش (با پاسخ بلی و خیر) تنها از طریق نفی غیردستی (حرکات سر، حالات چهره یا هر دو)، صورت بگیرد. از نظر سیطره، نفی غیردستی می‌تواند کل بند (منهای بخش مبتداسازی شده) یا بخش/بخش‌هایی از یک بند را دربرمی‌گیرد.^۲ برای نمونه، در مثال (الف) مشاهده می‌شود «نه» در انتهای جمله (بعد از فعل) قرار گرفته است و شروع نفی غیردستی تنها هنگام اجرای این ادات نفی است. اما در مثال (ب) از ابتدای شروع جمله و تا انتهای آن، تحت سیطره نشانه‌گذاری نفی غیردستی قرار می‌گیرد. ذکر این نکته لازم است که حرکات سر به‌عنوان نشان‌دهنده نفی غیردستی، تنها در هنگام اجرای اشاره ادات نفی یا ابتدای شروع اشاره محمول یک بند مشاهده می‌شوند و شروع این نوع از نفی غیردستی از ابتدای بند نیست. به نظر می‌رسد نفی غیردستی اطلاعات بیشتری را به مفهوم یک بند اضافه می‌کند و کارکردی، مانند تغییر در «لحن

¹ nothing

^۲ شروع و پایان نفی غیردستی از طریق کشیدن خطی در مثال‌ها نمایش داده شده‌اند.

صدا^۱ یا مختصه‌های کاربردشناختی شناخته‌شده در زبان‌های گفتاری دارد (Savolainen, 2006:294). از این رو، در زبان اشاره ایرانی علاوه بر تفاوت‌های فردی در میزان استفاده از نشانه‌گذاری‌های نفی غیردستی، میزان تأکید منفی بر موضوع نیز در دامنه این نوع نشانه‌گذاری در یک بند مؤثر است.

(۱)

الف- ن.غ.د^۲

لطفاً (دوم.ش.م/ج^۳) سیگار کشیدن نه
لطفاً سیگار نکشید.

ب-

ن.غ.د

هواپیما پرواز نه

هواپیما پرواز نخواهد کرد.

۳-۱-۲. نفی دستی

نفی دستی نقش اساسی در منفی کردن یک بند از طریق منفی‌سازهای اصلی بند دارد، از میان اشکال مختلف نفی دستی در زبان‌های اشاره شکل پیچش مچ یا حرکت دست از سمت پایین به سمت بالا یا متمایل به پهلو بیشترین شکل مشاهده‌شده برای ساخت نفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) است. این شکل از نفی دستی با یک یا دو دست قابل اجرا است (شکل ۴). همچنین، در داده‌های پژوهش مشاهده شد که اشاره حرکت پایین به بالای دست ترجیحاً با اشاره غیردستی سر شامل حرکت سر به عقب می‌تواند رخ می‌دهد.

شکل ۴- پیچش مچ دست رو به بالا با یک یا دو دست (راست به چپ)

Fig 4- Wrist twisting movement from down to up with one hand or two hands

حرکت مکرر و یا واحد پهلو به پهلو (طرفین) با کف دست رو به بیرون شکل دیگری از نفی دستی است که در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) مورد استفاده قرار می‌گیرد و با یک یا دو دست قابل اجرا است (شکل ۵ الف و ب). علاوه بر این، ممکن است تمام انگشتان به غیر از انگشت اشاره بسته باشند و حرکت به طرفین صورت بگیرد (شکل ۵ ج). در اینجا هم مشاهده شد که در اشاره‌هایی که دست/دست‌ها به سمت پهلو حرکت می‌کنند، می‌توانیم حرکت پهلو به پهلو سر (حرکت سر به طرفین) را مشاهده کنیم.

^۱ tone of voice

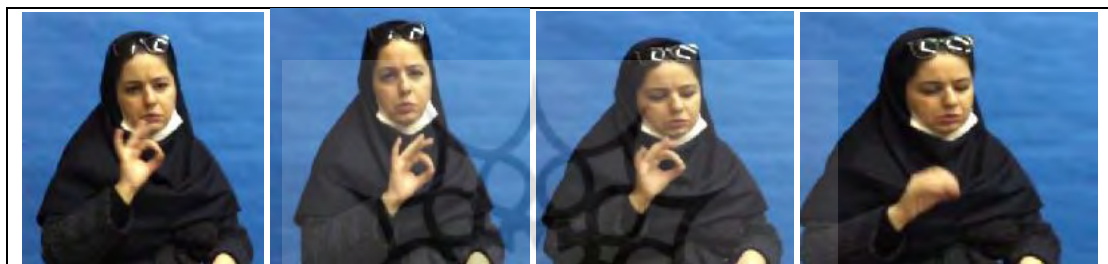
^۲ آنچه به اشاره بیان شده است به صورت مورب‌نویسی و برجسته‌نویسی نگارش شده است.

^۳ دوم شخص مفرد یا جمع، داخل پرانتز قرار گرفته چون با مشخصه‌های غیردستی این ضمیر نشان داده شده است.

شکل ۵- حرکت دست به طرفین برای بیان نه
Fig 5- Repeated side-to-side movement for saying Not

شکل گرد یا O دست با حرکت چرخه‌ای یکی از اشکال نفی دستی در زبان اشاره ایرانیست که در ساخت‌های منفی معدودی توسط ناشنویان ایرانی به کار می‌رود (شکل ۶).

شکل ۶- شکل گرد یا O دست با حرکت چرخه‌ای (راست به چپ)
Fig 6- O-hand shape with circular movement

نفی دستی دیگری که در زبان اشاره ایرانی وجود دارد به این صورت نشان داده می‌شود که یک یا دو دست مشت می‌شوند، طرف مشت- شده تقریباً به سمت روبه‌رو است و با حرکت به سمت جلو، انگشتان باز می‌شوند. این اشاره منفی در شکل (۷) نمایش داده شده است. این شکل دست نمایانگر مفهوم هیچ است.

شکل ۷- نفی دستی دست/دست‌های مشت شده و حرکت رو به جلو همراه با باز شدن (راست به چپ)
Fig 7- Manual negation: fist/hands and forward movement with opening

شکل دست به صورت کف دست رو به بالا در انتهای بند منفی و در ترکیب با یک نشانه‌گذاری نفی دستی یا غیردستی دیگر می‌آید (شکل ۸). این نشانه‌گذار پایان بندی اگرچه نمونه‌های اعلای یک نفی کننده نیست و می‌تواند به نشانه تردید، عدم اطمینان یا عدم قطعیت توسط اشاره کننده به کار رود یا همچنین، نقش یک نشانگر گفتمانی (مثل دیگه در زبان گفتاری فارسی (رفت دیگه)) داشته باشد؛ اما نفی نیز یکی از زیرمجموعه‌های عملکردی این اشاره است. به طوری که این شکل از دست می‌تواند به عنوان تنها نشانگر نفی دستی در یک بند یا در پایان یک بند منفی بعد از یک اشاره دستی دیگر بیاید.

نه

فهمیدن

شکل ۸- شکل کف دست رو به بالا در انتهای بند من فهمیدن نه

Fig 8- palm up orientation in the end of the clause: I don't understand

۳-۲. منفی کردن بند

در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) منفی سازی در سطح یک بند (جمله) توسط اشاره‌های منفی دستی صورت می‌گیرد که معمولاً با همراهی نفی غیردستی، منفی ساز اصلی یک بند را شکل می‌دهند. این منفی سازهای اصلی بند عبارت‌اند از: نه (NOT)، نه (NO)، هیچ (NONE)، نه (اصلاً، هرگز، ابداً و به هیچ وجه) (NEVER) و نه وجودی (NOT-EXIST).

۳-۲-۱. نه (NOT)

این اشاره منفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) منفی ساز پایه بند است و به عنوان یکی از ادات نفی غیرتصریفی هم شناخته می‌شود. شکل‌های دست الف-چرخش مچ دست و حرکت از پایین به بالا، ب- حرکت مکرر یا واحد دست به طرفین و ج- در موارد معدود شکل کف دست رو به بالا برای نشان دادن آن کاربرد دارند. شکل دست دوم بیشتر زمان تأکید بر نفی و عدم تأیید استفاده می‌شود. این اشاره منفی در انتهای بند بعد از محمول منفی شده می‌آید (مثال ۲ و ۳). در بسیاری از نمونه‌ها به سختی می‌توان گفت که نه (NOT) در جایگاه بعد از محمولی^۱ است یا جایگاه پایان بند^۲؛ زیرا زبان اشاره ایرانی ظاهراً زبانی است که در بیشتر مواقع محمول در پایان^۳ قرار می‌گیرد.

د.ن^۴ (۲)

دختر نشانه جمع دویدن^۵ نه (NOT)

دخترها ندویدند.

(۳) نه (NOT) وابسته

د.ن

¹ post-predicate position

² clause-final position

³ predicate-final language

^۴ نفی دستی

^۵ از آنجا که هدف این مقاله بررسی زمان افعال نیست و زمان افعال طبق مشاهدات پژوهش بر نفی مؤثر نیست، نشانه گذاری‌های زمان در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) در نمایش نوشتاری جمله‌ها آورده نشده‌اند.

دوم.ش.م/ج نامه خواندن^۸ نه^۱ (NOT)

شما نامه را نخواندید.

۲-۲-۳. نه (NO)

اشاره نه (NO) شامل اشاره‌ای با حرکت انگشت اشاره قائم/انگشتان باز به طرفین یا شکل حرکت مچ دست رو به بالا است. این اشاره منفی معمولاً در بافت‌های خیلی مشخص به کار می‌رود. ممکن است نه (NO) به تنهایی به عنوان یک گفته تک کلمه‌ای مثل NO در انگلیسی و خیر (نه) در فارسی به کار رود. نه (NO) در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) به طور معمول در پاسخ به پرسشی، به ویژه پرسش‌های قطبی یا به عنوان بخشی از یک پاسخ گسترده‌تر، به کار می‌رود. حرکت انگشت اشاره قائم به طرفین در چنین بافت‌هایی کمترین فراوانی را در این پژوهش داشت. نفی غیردستی نیز به صورت اختیاری همراه با نفی دستی به کار می‌رود؛ مثال‌های (۴ و ۵) کاربردهای نه (NO) را در بند نشان می‌دهند.

(۴) اشاره نه (NO) در پاسخ به یک پرسش (قطبی)

ن.غ.د، ن.د

اشاره دوم.ش.م. بلد بودن (دانستن)؟ نه (NO)

زبان اشاره بلدی؟ نه

(۵) اشاره نه (NO) به عنوان بخشی از یک پاسخ گسترده‌تر

ن.غ.د، ن.د

فردا دوم.ش.م. سینما (فیلم دیدن) آمدن؟ نه (NO)، اول.ش.م. آمدن نه (NOT)، کار داشتن.

فردا سینما می‌ای؟ نه نمیام کار دارم.

نه (NO) در بافت‌هایی می‌تواند بر یک مؤلفه معنایی الزامی یا امری دلالت داشته باشد. در این حالت، نفی نسبتاً قوی و کاربردی است و به نظر می‌رسد که اشاره کننده نسبت به مخاطب دارای قدرت است و درخواست یا پیشنهادی را رد می‌کند. طبق مشاهدات این پژوهش، در این بافت، اشاره منفی نه (NO) به شکل حرکت انگشت اشاره قائم/انگشتان باز به طرفین، به ویژه با حرکت انگشت قائم، اجرا می‌شود؛ مثال:

(۶)

ن.غ.د ن.د ن.غ.د ن.د

مدیر اجازه دادن نه (NOT) دادزدن نه (NO)!

مدیر اجازه نداد و داد زد نه!

علاوه بر گفته‌های تک کلمه‌ای، کاربرد دیگر نحوی نه (NO) تقریباً همیشه در بافت «گفتن نه (به شخص دیگر)» می‌تواند مشاهده شود. بر پایه مشاهدات این پژوهش، در این بافت، اشاره منفی نه (NO) به شکل حرکت انگشت اشاره قائم/انگشتان باز به طرفین اجرا می‌شود؛ به شکل (۹) و مثال (۷) نگاه کنید.

(۷)

دختر اول.ش.م. همیشه خواستن لباس جدید

ن.غ.د ن.د

خریدن، اما من گفتن نه (NO)

^۸ نشان واژه‌بست (clitic)

دخترم همیشه می‌خواهد لباس جدید بخرد، اما من می‌گویم نه.

نه!

گفت

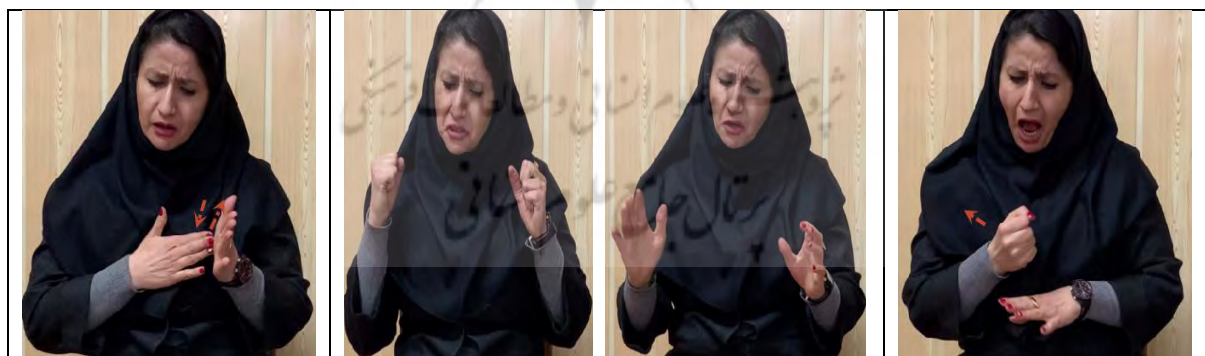
پلیس

شکل ۹- بیان نفی دستی نه (NO) و غیردستی در جمله: پلیس گفت نه

Fig 9- Expression of manual NO and non-manual negation in the sentence: The police said NO!

۳-۲-۳. هیچ (NONE)

این اشاره منفی با شکل حرکت دست مشت شده و حرکت رو به جلو و معمولاً همراه با باز شدن مشت اجرا می‌شود و در ساخت‌هایی منفی با افعال وجودی (نبودن و وجودنداشتن) در زبان فارسی می‌تواند جایگزین نه (NOT) بشود و بند را منفی کند. اما در دیگر ساخت‌های منفی تنها معنای «هیچ» به بند اضافه می‌شود و دارای نقش منفی‌ساز بند نیست. نفی غیردستی همراه این اشاره منفی به‌طور معمول می‌تواند حرکت سر به یک سمت یا طرفین (بسته به میزان تأکید) و ابروان درهم باشد. لازم به ذکر است که برخی اشاره‌گران این پژوهش تمایل داشتند با واژه‌ای که وضعیت خالی بودن را توصیف می‌کند، مفهوم بند را انتقال دهند؛ برای نمونه، بندهای هیچ غذایی در یخچال نیست (شکل ۱۰)، هیچ دانش‌آموزی در کلاس نیست و هیچ پولی ندارم، به‌صورت بندهای یخچال خالی (است)، کلاس خالی (است)، جیب خالی (است) اشاره می‌شود.

خالی

هیچ،

یخچال

شکل ۱۰- یخچال هیچ (NONE)، خالی (هیچ غذایی در یخچال نیست).

Fig 10- The refrigerator NONE, empty (there is no food in the refrigerator.)

گاهی بعد از باز شدن پنجه‌ها، این امکان وجود دارد که حرکت دست به طرفین یا شکل کف دست رو به بالا یعنی منفی‌ساز پایه بند نه (NOT) در ساختارهای وجودی منفی مشاهده گردد.

۳-۲-۴. نه (اصلاً، هرگز، ابداً و به هیچ وجه) (NEVER)

این اشاره منفی به صورت معمول منفی ساز بند نیست، دارای نقش قیدی است و برای تأکید بر نفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) عمل می کند. اما در پاسخ تأکیدی منفی به یک پرسش (قطبی) در داده های پژوهش به عنوان منفی ساز اصلی مشاهده شده است. شکل نفی دستی مانند هیچ (NONE) دست/دست های مشت و حرکت به جلو و یا طرفین و همراه با باز شدن پنجه ها است که گاهی در هماهنگی های واجی پنجه باز نمی شود یا تغییرات دیگری با توجه به اشاره میزبان مشاهده می شود. علاوه بر این، اشاره منفی با حرکت مکرر یا واحد دست به طرفین هم اجرا می شود. امکان همراهی اجرای نفی غیردستی متناسب هم وجود دارد (شکل ۱۱).

شکل ۱۱- مادرم نه (هرگز اصلاً، به هیچ وجه) (NEVER) عصبانی شدن نه (NOT)

Fig 11- My mother NEVER angry NOT (My mother never gets angry)

۳-۲-۵. نه وجودی (NOT-EXIST)

زبان اشاره ایرانی هم ادات وجودی مثبت (حرکت مچ دست رو به پایین) و هم ادات وجودی منفی دارد. در نفی دستی مربوط به مفاهیم نبودن (بودن نه) و نداشتن (داشتن نه) یعنی نه/نفی وجودی (NOT-EXIST)، دست به شکل O- با حرکت چرخه ای است و نفی غیردستی از جمله گونه های باد کرده و فوت کردن هوا همزمان اجرا می شود (شکل ۱۲). علاوه بر این، حرکت مچ دست رو به بالا و نفی غیردستی به صورت حرکت رو به عقب سر و لب های آویزان می توانند نمایانگر این اشاره و مفهوم منفی باشند. این اشاره منفی یکی از ادات پایان بند است.

شکل ۱۲- کابینت (باز کردن در کابینت) قند بودن نه (NOT-EXIST)

Fig 12- The cabinet (opening the Cupboard) sugar NOT-EXIST (is not sugar)

۳-۳. صورت‌های صرفی نفی

در داده‌های پژوهش مشاهده شد که در زبان اشاره ایرانی، تکواژ نفی همراه با اشارهٔ محمول می‌تواند ساختی را بسازد که در آن، تکواژ نفی همیشه پس از محمول رخ می‌دهد. از این رو، تکواژ نفی می‌تواند واژه‌بست یا وند باشد. بسامد واژه‌بست‌سازی مطابق داده‌های پژوهش در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) زیاد است و اغلب منفی‌ساز اصلی بند یعنی نه (NOT) می‌تواند به اشارهٔ پیشین خود واژه‌بست‌سازی شود. تفاوت‌هایی در صورت‌بندی بین زمانی که NOT یک اشاره مستقل است (مدت‌زمان بیشتر در اجرا و اجرا با یک دست یا دو دست اختیاری است)، با زمانی که یک واژه‌بست است و یا وند، وجود دارد. وقتی نه (NOT) به‌عنوان واژه‌بست در نظر گرفته می‌شود که اجرا در مدت‌زمان کمتر و به شکل کاهش‌یافته‌ای ظاهر گردد (مثال ۳). نه (NOT) هر جا که اشارهٔ پیشین تمام می‌شود، در همان موقعیت مکانی و نه به‌صورت اختیاری بلکه هماهنگ و بسته به اشاره‌میزبان، یک دستی یا دو دستی انجام می‌شود. در وند درجهٔ بالایی از ادغام بین دو تکواژ مدنظر، میزبان و نه (NOT)، وجود دارد. برای نمونه، از نظر پژوهشگر، محمول رفتن و نه (NOT) درصد بالایی از آمیختگی را دارند، به‌طوری که تفکیک دو تکواژ مشکل است.

یکی دیگر از انواع صرفی در زبان‌های اشاره، نفی همزمان است. از بارزترین نمونه‌های نفی همزمان در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) در محمول نتوانستن رخ می‌دهد. برخی اشاره‌گران برای نشانه‌گذاری نفی صورت مثبت این محمول اشاره نتوانستن را انجام می‌دهند، سپس منفی‌ساز اصلی - نه (NOT) - را به‌صورت خطی به آن وصل می‌کنند که البته در بیشتر موارد صورت واژه‌بستی دارد. اما اغلب اشاره‌گران با تغییر در نمود ساختی مربوط به الگوی حرکت تغییر ایجاد می‌کنند که می‌توان گفت این الگوی حرکت به‌طور مشخص یک تکواژ نفی است؛ اما به‌نسبت غیرمعمول است، چرا که همزمان با اشاره رخ می‌دهد. از این رو، اینکه نفی صورت گرفته یک پیشوند است یا یک پسوند، بی‌معنی است و وقوع نفی همزمان تأیید می‌شود.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف توصیف ساخت نفی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) صورت گرفته است. نتایج پژوهش نشان داد که زبان اشاره ایرانی هم مانند هر زبان طبیعی دیگر برای رساندن مفهوم نفی از نشانه‌گذاری‌های منفی در سطح بند استفاده می‌کند و همانند همه ۳۸ زبان اشارهٔ مطالعه‌شده در پژوهش **زشن** (2004) این نشانه‌گذاری‌ها از طریق نفی غیردستی و دستی صورت می‌گیرد. ترکیبی از نفی دستی و غیردستی رایج‌ترین راه برای نفی یک جمله در زبان اشاره ایرانی است. البته استفاده از نفی غیردستی اجباری نیست و در عین حال نمی‌تواند به‌عنوان تنها نشانگر نفی در سطح بند عمل کند. لازم به ذکر است که قواعد مشخصی هم که نشان دهد چه زمانی از نفی غیردستی در کنار نفی دستی استفاده شود، در این پژوهش مشاهده نشد مگر هنگام نفی تأکیدی که نفی غیردستی جزو لاینفک همراه نفی دستی عمل می‌کند و نقش تقویت نفی یک جمله منفی را ایفا می‌کند، یا در مورد خاص، حرکت سر به نشانه نفی برای و پاسخ منفی ساده یک کلمه‌ای و نفی کردن به تنهایی کافی است؛ مانند آنچه در برخی از زبان‌های اشاره دیگر، مانند زبان اشاره آمریکایی، زبان اشاره ژاپنی (Morgan, 2006:94) و غیره وجود دارد.

نفی غیردستی در حالات چهره به‌صورت ابروهای درهم (اخم)، چشمانی کمی تنگ یا ابروهای بالارفته و گشادی در چشم‌ها و لب‌های کشیده‌شده از طرفین به پایین (آویزان) اجرا می‌شود و نفی در یک بند را تقویت می‌کنند. این حالات چهره در بسیاری از زبان‌های اشاره از جمله زبان اشاره هندو-پاکستانی (Zeshan, 2006) زبان اشاره اردنی (Hendriks, 2008) مشاهده شده است.

یک شکل دیگر از نفی غیردستی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) که تنها با یک صورت از نفی دستی خاص همراه می‌شود، گونه‌های بادکرده همراه با فوت کردن است، این ایماهای دهانی در معدود زبان‌های مورد مطالعه **زشن** (2004, 2006) مشاهده شده است؛ برای نمونه، گونه‌های بادکرده در زبان‌های اشاره ترکی (ترکیه) و زبان اشاره تایلندی و فوت کردن هوا در زبان اشاره دانمارکی. همچنین،

حرکات سر به شکل های حرکت واحد و مکرر به طرفین و حرکت به عقب سر جزو اشکال دیگر نفی غیردستی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) هستند. مطابق نتایج پژوهش **زشن** (2004, 2006) حرکت سر به طرفین جزو رایج ترین حرکات سر در نفی غیردستی است؛ اما مطابق داده های این پژوهش، به نظر می رسد در زبان اشاره ایرانی حرکت سر به عقب بیشتر مشاهده گردید و این البته با نتایج **زشن** (2004, 2006) که این حرکت را یک مشخصه منطقه ای در زبان های اشاره مدیترانه شرقی، از جمله در زبان اشاره یونانی، زبان اشاره ترکی (ترکیه) و زبان اشاره لبنانی می داند، همخوانی دارد که احتمالاً می توان این موضوع را به نزدیکی فرهنگی ایران با این کشورها و همسایگی ایران با کشور ترکیه نسبت داد. برگرداندن سر به پهلو (یک سمت) می تواند شکل کاهش یافته حرکت مکرر سر به طرفین تفسیر شود که در مطابقت با داده های **زشن** (2004, 2006) در زبان اشاره ایرانی همانند زبان های اشاره در زبان اشاره ایرلندی، زبان اشاره یونانی، زبان اشاره کبک (کانادا)، زبان اشاره بریتانیایی، زبان اشاره چینی، زبان اشاره بلژیکی و زبان اشاره روسی مورد استفاده قرار می گیرد. البته این نوع حرکت سر فراوانی بسیار کمی در داده های پژوهش داشت.

از نظر دامنه و سیطره حالات چهره و حرکات سر بر کل بند یا قسمتی از بند، بر طبق داده های پژوهش، ملاحظه شد که زبان اشاره ایرانی دارای سه راهبرد برای دامنه نفی غیردستی در یک بند است. این امکان وجود دارد که از ابتدای بند، نفی غیردستی از جمله حالات چهره را داشته باشیم که با داده های ۱۴ زبان اشاره در پیکره **زشن** (2004) مطابقت دارد. همین طور از محمول به انتهای بند و یا تنها بر روی ادات نفی نیز می توانند زیر دامنه نفی غیردستی از جمله حرکات سر همراه با حالات چهره منفی قرار گیرند و این موضوع با پژوهش **برثیوم^۱** و **رینفرت^۲** (2000:11) درباره زبان کبکی مبنی بر سیطره نفی از طریق حرکت سر همیشه از محمول به انتهای بند است، همخوانی دارد. نکته ای که در اینجا باید در نظر داشت این است ترکیب حرکات سر با اشاره های منفی ساز بسته به نوع حرکت دارای محدودیت است و در زبان اشاره ایرانی هم حرکت سر به عقب از این مورد مستثنی نخواهد بود.

همچنین، در این پژوهش مشاهده شد که شکل های نفی دستی می تواند اشکال مختلفی داشته باشد. برای نشانه گذاری نفی با هریک از شکل های دست بالا امکان اجرای یک یا دو دستی اشاره های منفی وجود دارد. این شکل های دست در زبان های اشاره مختلف در داده های **زشن** (2004, 2006) مشاهده و دسته بندی شدند. البته شکل دست کف دست رو به بالا در این دسته بندی قرار نداشت؛ اما در داده های این پژوهش و زبان های اشاره هندو-پاکستانی و ترکیه ای گزارش شده است و همانند این زبان های اشاره این شکل دست با محمول های دانستن و فهمیدن بسامد بیشتر مشاهده گردید.

نفی دستی در زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) از نظر کاربرد و انتقال مفهوم در این پژوهش با نگاهی به گزارش پژوهش های **زشن** (2006) به ۵ دسته طبقه بندی شد: نه (NOT)، نه (NO)، هیچ (NONE)، نه (اصلاً، هرگز، ابداً و به هیچ وجه) (NEVER) و نه وجودی (NOT-EXIST) که معمولاً همگی در پایان بند و بعد محمول (S-O-V (Neg)) قرار می گیرند، مگر در مواردی که خود جایگزین فعل منفی در پایان بند می شوند و نفی بند رخ می دهد. ادات نفی دستی دیگری در سایر زبان های اشاره برای منفی کردن یک بند استفاده می شود که در زبان اشاره ایرانی مشاهده نگردید؛ مانند اشاره خالی (EMPTY) در زبان اشاره ژاپنی (Morgan, 2006:94)، اشاره ای منع کننده (PROHIBITIVE) و اشاره نداشتن (NOT-HAVE) در زبان آمریکایی (Fischer, 2006:165) یا نه هنوز (NOT-YET) در زبان اشاره هنگ کنگی و زبان اشاره فنلاند (Savolainen, 2006:295). همانند زبان اشاره ایرانی (گونه تهرانی) در سایر زبان های اشاره براساس پژوهش **زشن** (2006:216) اشاره های منفی ساز اغلب در پایان بند قرار می گیرند؛ اما زبان های اشاره ای هستند، مانند زبان اشاره آمریکایی که ادات نفی مانند نه (NOT) موقعیت پیش فعلی دارند.

¹ R. Berthiaume

² J. Rinfret

در پایان، در این پژوهش توانستیم بخشی از دستور زبان ناشنویان ایرانی که در تهران زندگی می‌کنند را توصیف و تشریح کنیم و در کنار محدود پژوهش‌های زبان‌شناختی بر روی زبان اشاره ایرانی، بر طبیعی بودن این زبان و داشتن دستور زبان (در بخش ساخت‌های منفی) صحه بگذاریم. پژوهش‌های بیشتر درباره ویژگی‌های کاربردی و دستوری نشانه‌گذاری‌های غیردستی منفی می‌تواند به درک ما از دستور زبان نفی در زبان اشاره ایرانی کمک کند. افزون‌بر این، به نظر می‌رسد تقویت زبان‌شناسی، و متعاقباً ابعاد کاربردی پژوهش درباره زبان اشاره در کشور از اهمیت خاصی برخوردار است. اگر پژوهشگران پژوهش‌های میدانی خود را در مناطق مختلف ایران انجام دهند ضمن شکل‌گیری زبان‌شناسی زبان اشاره، پیکره‌هایی به اندازه کافی بزرگ و متنوع از زبان اشاره ایرانی در تمام تنوع مکانی، زمانی و اجتماعی زبانی آن قابل جمع‌آوری، رونویسی و تجزیه و تحلیل خواهد بود تا بتوان به درک جامع‌تری از این زبان اشاره نائل شد و جامعه ناشنویان ایرانی فرصت برای داشتن یک دستور زبان مستندشده و دریافت آموزش‌های این زبان را به‌صورت گسترده‌تر خواهند یافت. همچنین، انتقال دانش و اطلاعات بین پژوهشگران زبان اشاره ایرانی و سایر کشورها بیش از پیش صورت خواهد گرفت و به غنای مطالعه زبان‌ها و ابعاد مختلف و تنوع بین‌زبانی کمک می‌نماید؛ برای مثال، باید انتظار داشته باشیم که هرچه داده‌های بیشتر و بیشتری در دسترس قرار گیرند، علاوه بر مشاهده تفاوت بین زبان‌های اشاره در مناطق مختلف، الگوهای متفاوت یا مشابه بیشتری بین گفتار به‌عنوان یک مدالیته گفتاری-شنیداری و زبان اشاره به‌عنوان یک مدالیته دیداری-ایما و اشاره‌ای مشاهده گردد.

سپاسگزاری

از اساتیدم خانم دکتر مدرسی قوامی و خانم دکتر جلیه‌وند تشکر می‌کنم. از خانم دکتر سیاوشی، خانم فرزانه سلیمان بیگی، آقای دکتر قهرمان، آقای دکتر گیتی و خانم گیتی بابت همه همراهی‌ها و راهنمایی‌هایشان سپاسگزارم، همین‌طور تشکر خاص دارم از دوستان ناشنویانی که بی‌چشم‌داشت در این پژوهش حضور داشتند.

تأییدیه اخلاقی و رضایت شرکت‌کنندگان

این پژوهش دارای شناسه اخلاق IR.ATU.REC14011259 ثبت‌شده در سامانه اخلاق در پژوهش‌های زیست‌پزشکی و صادرشده توسط دانشگاه علامه طباطبائی (کمیته اخلاق در پژوهش) است.

منابع

- انوری، حسن. (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن (جلد ۸). تهران: سخن.
- انوری، حسن؛ احمدی گیوی، حسن. (۱۳۸۴). کتاب دستور زبان فارسی. تهران: فاطمی.
- رضایی، والی؛ آزادمنش، مهناز. (۱۳۹۷). رده‌شناسی نفی در زبان فارسی: انگاره نقشه معنایی. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی ۸(۱۵)، ۵۶-۶۵.

روشن، بلقیس، باقری، شهلا، (۱۳۹۲)، آیا هر جمله مثبت فارسی یک نظیر منفی دارد؟/دب پژوهی ۲۵، ۱۷۷-۱۶۱

سلیمان‌بیگی، فرزانه. (۱۳۹۶). بازنمایی فرایندهای واژه‌سازی در زبان اشاره ایرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

سیاوشی، سارا. (۱۳۸۴). نگاهی به ساخت اشاره‌ها و هم‌نشینی آن‌ها در زبان اشاره فارسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه طباطبائی.

شرف‌زاده، محمدحسین. (۱۳۸۴). بررسی زبان‌شناختی اشارات در زبان اشاره فارسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

شقایقی، ویدا. (۱۳۸۱). پیشوند نفی در زبان فارسی ویژه‌نامه فرهنگستان ۱۹، ۸۵-۹۶

- طبیعی، مریم. (۱۳۹۴). بررسی چگونگی بازنمود مقولات زمان و نمود در زبان اشاره ناشنوایان ایرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- طیب زاده، امید. (۱۳۹۳). دستور زبان فارسی (براساس نظریه‌ی گروه‌های خودگردان در دستور وابستگی). تهران: مرکز.
- کبیری، خدیجه. (۱۳۹۲). بررسی زبان‌شناختی زمان دستوری در زبان اشاره فارسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- کریمی علویجه، سمیه. (۱۳۹۴). کارگفت غیرمستقیم در زبان اشاره ایرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س).
- گیتی، اردوان؛ سیاوشی، سارا. (۱۳۹۹). کتاب ناشنوا. تهران: نویسه پارسی.
- مهیاری‌فر، الهام. (۱۳۸۶). بررسی زبان‌شناختی گروه فعلی در زبان اشاره فارسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

References

- Antzakas, K. (2006). The use of negative head movements in Greek sign language. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 258-269). Nijmegen: Ishara Press.
- Anvari, H., and Ahmadi Givi, H. (2005). *Persian Grammar*. Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Anvari, H. (2002). *Farhang Bozor Sokhon* (Volume 8). Tehran: Sokhn. [In Persian]
- Berthiaume, R., and Rinfret, J. (2000). *Irregular Negatives in Quebec Sign Language (LSQ)*. Ms. Thesis, University of quebec in montreal.
- Croft, W. (1991). The evolution of negation. *Linguistics* 27, 1-27.
- Dahl, Ö. (1979). typology of sentence negation. *Linguistics* 17, 79-106.
- Fischer, S. (2006). Questions and negation in American Sign Language. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 165-197). Nijmegen: Ishara Press
- Fischer, S., and Van der Hulst, H. (2003). *Sign language structures*, The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education. Oxford University Press. 336-349.
- Guity, A. (2018). *What does Bflap in ZEI Mean?* PhD Dissertation. Gallaudet University.
- Guity, A. (2021). *Reflections on the names of the sign language of Iran, and a proposal*. Academic vlogs and blogs about sign language and Deaf Studies research. <https://acadeafic.org/2021/02/11/sign-language-of-iran/>
- Guity, A., and Siavoshi, S. (2020). *The Deaf*. Tehran: Nevisheh Parsi. [In Persian]
- Hendriks, B. (2008). *Negation in Jordanian Sign Language: A cross-linguistic perspective*. P. Perniss, O. Pfau and Steinbach (ed). In the series Hyperlink "https://www.degruyter.com/serial/tilsm-b/html" Trends in Linguistics. Studies and Monographs . Vol: 188. 1-24. <https://doi.org/10.1515/9783110198850.103>.
- Homeida, M. (2015). *The Negligence of Deaf Community Sign Language among the Hearing Community*. MA thesis. SUST University.
- Kabiri, K. (2013). *A Linguistic Investigation into Tense in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Shiraz University. [In Persian]
- Karimi Alavije, S. (2016). *Indirectness in Iranian Sign Language*, Master's Thesis, Al-Zahra University. [In Persian]
- Lian, A. (2015). *Language Evolution and Developmental Impairments*. London: Macmillan Publishers Ltd.
- Mahiarifar, E. (2007). *A Linguistic Investigation into Verbs Group in Persian Sign Language*, Master's thesis, Shiraz University. [In Persian]
- Morgan, M.W. (2006). *Interrogatives and Negatives in Japanese Sign Language*. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign languages* (pp. 91-127). Nijmegen: Ishara Press.
- Oomen, M., and Pfau, R. (2017). Signing NOT (or not): A typological perspective on standard negation in Sign Language of the Netherlands. *Linguistic Typology* 21(1), 1-51.
- Rezaee, V., and Azadmanesh, M. (2017). A typological approach to negation in persian: semantic map. *Comparative Linguistics Research* 8(15), 56-65. Doi: 10.22084/RJHLL.2017.5427.1323. [In Persian]
- Roshan, B., and Bagheri, S. (2012). Does every Persian positive sentence have a negative counterpart? *Adab Pazhuhi* 25, 177-161. <http://ensani.ir/fa/article/328483/>. [In Persian]
- Sanjabi, A., Behmanesh, A., Guity, A., Watkins, M., Siyavoshi, S., and Hochgesang, J. (2016). Zaban Eshareh Irani (ZEI) and Its Fingerspelling System. *Sign Language Studies* 16, 500-534.
- Savolainen, L. (2006). Interrogatives and negatives in Finnish Sign Language: An overview. In U. Zeshan (Ed.). *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 178-190). Nijmegen: Ishara Press.
- Schuit, J. (2013). *Typological Aspects of Inuit Sign Language*, PhD dissertation, University of Amsterdam.
- Shaghghi, V. (2002). Negation Prefix in Persian language. *Special issue of Farhangistan* 4(20), 85-96. [In Persian]
- Sharafzadeh, M. H. (2005). *A Linguistic Investigation into the Signs in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Shiraz University. [In Persian]
- Siavoshi, S. (2004). *A look at Construction of Signs and Their Coexistence in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Allameh Tabatabai University. [In Persian]

- Soleimanbeigi, F. (2017). *The Representation of Word Formation Process in Iranian Sign Language*, Master's Thesis, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran. [In Persian]
- Tabibzadeh, O. (2013). *Persian grammar (based on the theory of self-governing groups in the grammar dependency)*. Tehran: Nashre markaz. [In Persian]
- Tabiee, M. (2012). *The Survey of Tense and Aspect in Persian Sign Language*, Master's Thesis, Ferdowsi University. [In Persian]
- Tang, G. (2006). Questions and Negation in Hong Kong Sign Language. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* (pp. 198–224). Nijmegen: Ishara Press.
- Van Herreweghe, M., and Vermeerbergen, M. (2006). Interrogatives and negatives in Flemish Sign. In U. Zeshan (Ed.). *Interrogative and negative constructions in sign languages* (pp. 225-257). Nijmegen: Ishara Press.
- Veditz, G. (1913). Preservation of the Sign Language, SPEECH in pseudo-coding of ASL. http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/boneill/index_files/veditz.html
- Zeshan, U., and Palfreyman, N. (2017). Typology of Sign Languages. In A.Y. Aikhenvald & R. M.W. Dixon (Eds.), *The Cambridge Handbook of Linguistic Typology* (pp. 178-216). Cambridge: Cambridge University Press.
- Zeshan, U. (2004). Hands, Head, and Face: Negative Constructions in Sign Languages. *Linguistic Typology* 8, 1-58.
- Zeshan, U. (2006). *Negative and Interrogative Constructions in Sign Languages: A Case Study in Sign Language Typology*. In U. Zeshan (Ed.), *Interrogative and Negative Constructions in Sign Languages* (pp. 28-68). Nijmegen: Ishara Press.

